



**Інститут Східної Європи
Кафедра українознавства
Університету «Львівський Ставропігон»**
The Eastern-European Institute, Kafedra Ukrajinoznavstva University «L'viv Stavropigion»

Віктор Ідзьо

**Василь Трофимович Наріжний –
основоположник
українського роману**



Івано-Франківськ, 2015

Друкується за рішенням Вченої Ради
Науково-дослідного Інституту українознавства МОН України,
протокол № 11 від 22 листопада 2007 р.

Наукова праця директора Інституту Східної Європи, завідувача Кафедрою українознавства Університету «Львівський Ставропігійон» доктора історичних наук, професора, академіка Академії Наук Вищої Школи України, першого віце - президента Міжнародної асоціації “Україна і світове українство” Віктора Ідзя “Василь Трофимович Наріжний – основоположник українського роману” – це аналіз творчості засновника українського роману, видатного українського письменника кінця XVIII – першої чверті XIX століття, який народився і навчався в Україні, а жив і творив у Москві та Петербурзі.

Крізь призму літературних, драматичних, прозових творів класика української літератури, засновника українського роману В. Т. Наріжного, аналізується зародження та становлення української літератури та громадської думки в Росії. Василя Трофимовича Наріжного можна вважати попередником визначного письменника XIX ст. М. Гоголя.

На глибоко науковому фактичному матеріалі відтворюються маловідомі сторінки творчості Василя Трофимовича Наріжного – засновника українського роману, проводиться аналіз життя і творчості письменника, відтворення ним історії, культури та побуту України XVIII-XIX століть.

Проаналізована літературна спадщина В. Наріжного дає всі підстави вважати його засновником українського роману.

Пропонована праця слугуватиме джерельною базою у вивченні становлення українського роману, літературної, філософської та громадської думки в кінці XVIII – першій чверті XIX століття.

Рецензенти:

Я. Дашкевич – доктор історичних наук, професор. Керівник Львівського відділення Інституту Археології та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАНУ, завідувач кафедри сходознавства Львівського національного університету ім. І.Франка;

Я. Калакура – доктор історичних наук, професор Київського національного університету, академік Академії Наук Вищої Школи України;

В. Кабузан – доктор історичних наук, ведучий фахівець Інституту Російської Історії РАН, завідувач історичного відділу Українського Університету м. Москви;

П. Кононенко – доктор філологічних наук, професор, Академік АНВШ, академік УАПН, академік МСАН.

Т. Кононенко – доктор філософських наук, професор Кафедри Українознавства Університету «Львівський Ставропігійон».

Зміст

**Василь Трофимович Наріжний –
основоположник українського роману.....4**

**Письменницька та літературна діяльність
Василя Наріжного в оцінці письменницької
думки ХІХ століття.....9**

**Життя та філософсько-літературні погляди
українця в Росії Василя Наріжного.....13**

Василь Трофимович Наріжний – основоположник українського роману

Українська література початку ХІХ ст. розвивалася в межах Російської імперії після жорстокого знищення української держави в останній чверті ХVІІ ст. У той час українська культура була майже ліквідована диктаторським режимом Російської імперії.

У таких нелегких умовах розпочав у першій чверті ХІХ ст. свою українську літературну діяльність перший український романіст Василь Трофимович Наріжний (1870-1825 рр.).

Незважаючи на складні умови епохи російського тоталітаризму, українська література не занепадає, з'являються нові, дуже талановиті та яскраві імена, особистості, які, на жаль, мало знані навіть сучасним українським літературознавцям, історикам літератури та українським критикам.

Проаналізовані нами літературні джерела свідчать, що В. Наріжний є обдарованим українським письменником, який своєю творчістю заклав підвалини українського класичного роману.

Водночас слід наголосити, що В. Наріжний, живучи в умовах російського оточення, був українським патріотом, який задовго до епохи знаменитого українця М. В. Гоголя творив українську класичну літературу в тих жорстоких умовах закабалення українського народу, будив українську самосвідомість, національну гідність, культуру своїми історико-літературними творами, в яких висвітлював українську державність ІХ-ХІІІ ст., українську козацьку державу.

Бачимо крізь призму часу, що серед талановитих українських письменників В. Наріжний на початку ХІХ ст. в Російській імперії започаткував українську романістику, зробив підґрунтя для розвитку української тематики в творчості М. В. Гоголя.

Зрештою, українська тематика у творчості В. Наріжного слабо вивчена, оскільки російська та радянська літературна критика завжди розглядала творчість українця В. Наріжного лише як творчість “російського письменника”, “основоположника російського роману”.

Сьогодні ми, в умовах української незалежної держави, проаналізувавши творчість В. Наріжного, бачимо яскраві приклади українського письменницького таланту на прикладі конкретних історичних та художніх образів українського життя, які розкривав письменник.

У творчості письменника бачимо той інтелектуальний доробок, який притаманний українській художній та письменницькій культурі та літературі, що дає право вважати В. Наріжного засновником української літературної традиції ХVІІІ-ХІХ ст. [7,с.118-124].

Слід наголосити, що українську літературну традицію В. Наріжного в Росії розвинув талант М. В. Гоголь, який наголошував, що історико-культурний та літературний контекст, який він сформулював у Росії на українському національно-культурному та письменницькому ґрунті, був закладений В. Т. Наріжним.

У статті “О движении журнальной литературы” М. Гоголь писав: ”Нигде не встретишь, чтобы упоминали имена уже окончивших поприще писателей... Наша эпоха, кажется, как будто отрублена от своего корня, как будто у нас вовсе нет начала, как будто история прошедшего для нас, украинцев, не существует...” [5,с.104-105].

Однак, якщо донедавна вважалось, що українська література в умовах жорстокого російського самодержавного режиму в першій чверті ХІХ століття занепадала, то вже у 1841 р. це твердження вважав невірним визначний російський літературознавець В. Белінський, який в огляді “Русская литература в 1841 году”, називаючи В. Наріжного першим романістом, наголошував: „Романістів у першій чверті ХІХ ст. було багато, однак серед них є першим письменник українського походження, який забутий в Росії, оскільки віднесений російськими письменниками до малоросійської літератури”. В. Наріжний у 1824 р. написав перший роман на малоросійську тематику з національного та культурного життя. Твір вирізняється яскравим письменницьким талантом, тому В. Наріжного критики, обізнані з його творчістю, слушно називають родоначальником роману [1,с.137].

Василь Трофимович Наріжний народився у 1780 р. в містечку Устивиці, Миргородського уїзду, Полтавської губернії. Батько письменника, Трофим Іванович Наріжний, походив із запорізьких козаків, служив вахмістром у Чернігівському карабінерному полку. У складі козацьких полків під керівництвом фельдмаршала Румянцева-Задунайського він брав активну участь у російсько-турецьких війнах, після виходу у відставку отримав перший офіцерський чин корнета і спадковий дворянський титул. В. Наріжний у “Послужному списку” вказував: ”Людей за собою не имею, а именем недвижимым владею я не по предкам, а собою для дневного пропитания приобретенным, пахотною и сенокосною землею не владею. Других же угодий никаких не имеется...” [2,с.5].

Як засвідчує дослідник В. Ф. Калмиков, дитячі роки письменника минули в містечку Устивиці у середовищі українського національного та культурного життя та української історії, знання про яку він черпав із розповідей батька, загальні засади функціонування якої виклав у подальшій творчості: у творах “Запорожець”, “Гаркуша – малоросійський розбійник” та інших [7,с.118-124].

Початкову освіту В. Наріжний отримав дома під керівництвом свого дядька Андрієвського-Наріжного. У дванадцятирічному віці його відіслали вчитися в дворянську гімназію при Московському університеті, яка готувала майбутніх студентів цього вузу.

Саме в університеті він познайомився з істориками та літературознавцями, письменниками та критиками: А. Ф. Мерзляковим, А. Ф. Воєйковим, В. П. Вронченком, А. Тургенєвим. Беручи участь в університетському літературному гуртку, він знайомиться з творчістю Ломоносова, Татіщева, Карамзіна. Саме тоді В. Наріжний планує створення історико-героїчних поем української минувшини. Досліджені праці лягли в основу написання таких творів В. Наріжного: „Рогволод”, „Дмитрий Самозванец”. Ці твори немов би були предтечею “Слов’янських вечорів”, у яких письменник зафіксував основні віхи історії України епохи Київської Русі, показав історичний розвиток українського народу від часів слов’янських племен до розвинутої державності.

У “Слов’янських вечорах” В. Наріжний виявив своє бачення української язичницької міфології та культури до часу прийняття володарем України-Русі нової релігії християнства. “Слов’янські вечори” В. Наріжного – це вся історія України домонгольського періоду, яка закінчується описом нападу татаро-монголів на Київську Русь. Яскраво відтворює В. Наріжний смерть чернігівського князя Михайла в Золотій Орді. Як наголошує автор, ця праця присвячена “Единственно отечеству, витязям земли Руской”. У творі письменник використовує всі виявлені тогочасні літописи та Слово о полку Ігоревім. Слід наголосити, що тогочасна критика високо оцінила “Славянские вечера”, назвавши його “большим философским, литературным и историческим достоянием малоросийского писателя”. Рецензент “Цветника” писав: „Можно назвать труд “Славянские вечера” подражанием Оссиановым, весьма удачным. Превосходная проза!...” [11,с.263-264,с.273].

Слід наголосити, що перша частина “Славянских вечеров” була опублікована в 1809 р., вона і містила вісім повістей: “Кий і Дуліб”, “Славен”, “Рогдай”, “Велесил”, “Громобій”, “Ірена”, “Мирослав”, “Михаїл”. Згодом В. Наріжний додав ще шість повістей, серед них – “Любослав” та “Ігор”. Останній твір вперше був опублікований в журналі “Украинский вестник” № 4 в 1918 р., і редакція вперше відзначила В. Наріжного як письменника, який майстерно висвітлює українську історію та культуру, і є першим визначним українським романістом XIX ст. в Російській імперії [10,с.9-13].

Із 1802 р. В. Наріжний перебував на Кавказі, де бачив боротьбу кавказьких народів за своє соціальне та національне визволення, злочини російської адміністрації, казнокрадство чиновників. Це, закономірно, вплинуло на подальшу творчість письменника, відбилосся в романі “Черный год, или Горские князья”, який одразу ж був заборонений. Побачена боротьба кавказьких народів за своє національне визволення привернула увагу В. Наріжного до національно-культурного та духовного життя свого, українського народу. Продовжуючи демократичну тенденцію, започатковану творчістю на Кавказі, В. Наріжний у 1824 р. пише роман “Бурсак”, в якому вся увага зосереджується на

історичному минулому своєї батьківщини – України. Письменник у цьому епічному полотні яскраво показує боротьбу українського народу з польським панством, розкриває український державний устрій часів української гетьманської держави. У романі подано великий пласт українського архаїчного етнографічного матеріалу. Вперше в українській літературі В. Наріжний розкриває новий тип українця на порозі буржуазної епохи. Критика схвально оцінила “перший український роман „Бурсак”. Так, рецензент журналу “Благонамеренный” писав: ”Характери дійових осіб висвітлені прекрасно, особливо характер гетьмана”. Далі рецензент наголошував: ”...Характер гетмана превосходен... Малоросы, обичаи малороссийские, гетманский двор, шляхетство, Сечь Запорожская и прочие культурные традиции малоросиян описаны превосходно...” [3,с.280-281].

Яскраво своє позитивне ставлення до української гетьманської держави та військового устрою козаків у Запорозької Січі В. Наріжний виявив у повісті “Запорожець”, де розкриває весь демократизм українського політичного та культурного устрою, завзятість та волелюбність кращих синів українського народу, українських лицарів із Запорізької Січі. Таким чином, у повісті “Запорожець” В. Наріжний звернувся до минувшини рідної України, любов та зацікавлення трагічною історією якої він переніс крізь усе своє життя. У повісті “Запорожець” автор виявляє своє бачення функціонування Запорізької Січі, устрій якої він ідеалізує, використовуючи український фольклорно-етнографічний матеріал, історичні джерела, які повинні були слугувати розкриттю теми та характеристики життя українського народу в контексті європейського життя у XVIII ст.

Дослідник М. Шашмагонов вважає, що повість “Запорожець” постає яскравим нарисом з історії України та Запорізької Січі, в якому бачимо елементи українських народних легенд, епосу. Вперше рецензія на повість була опублікована в “Отечественных записках”, і автор статті наголосив: „Історія Запорізької Січі – це опис не строго документальний, а витвір світобачення та історико-політичного світогляду і новітнього устремління самого В. Наріжного” [12,с.21-22].

У наступному романі “Два Івана, или Страсть к тяжбам”, який В. Наріжний написав у 1825 р., письменник розкриває життєвий уклад дрібного українського дворянства. В основі сюжету роману – тяжба двох українських поміщиків Івана Зубаря та Івана Хмари з паном Харитоном Занозою. Автор відтворює правдиві сцени життя українських поміщиків на тлі побуту, свят та буднів українського народу. Твір В. Наріжного за структурою зображення життя українського народу набагато яскравіший за гоголівську повість “Як посварилися Іван Іванович з Іваном Никорфоровичем” [7,с.114-118].

Слід наголосити, що роман В. Наріжного був визнаний найкращим з-поміж інших творів його сучасників. Так, П. А. Вяземський у листі, опублікованому в журналі “Московский телеграф” в 1825 році, писав: ”Нарежный победил первый, и покамест один. Это трудность, которую, признаюсь, почитал я до него непобедимую. Мне казалось, что наши нравы, что вообще наш народный быт не имеет или имеет мало окончностей живописных, кои мог бы схватить наблюдателя для составления романа” [4,с.203-204].

Таким чином, опублікований у “Московському телеграфі” роман В. Наріжного “Два Івана” вже після смерті автора був високо оцінений літературною громадськістю, редакція так коментувала його вихід у світ: „В. Т. Нарежный... подавал некогда большие о себе надежды. Обстоятельства – тяжелая цепь, часто угнетающая таланты, – остановила и Нарежного на его поприще” [8,с.346-347].

Слід наголосити, що схожі явища з українського народного життя описав В. Т. Наріжний й романі “Російський Жилбаз”, повістях “Багатий бідняк”, “Марія”, “Турецький суд”, “Наречена під замком”, “Заморський принц” та інших.

В останні роки життя письменник активно працював над романом з українського народного життя “Гаркуша, малороссийский разбойник”. Тут письменник засуджував закріпачення російським самодержавством українського народу. У романі В. Т. Наріжний намагався з історичною достовірністю відтворити всю біографію українського народного месника другої половини XVIII ст., Гаркуші, який намагався помститися російському самодержавству за всі кривди, заподіяні українському народові. Увагу автора привертає

тема як національного, так і соціального поневолення та насилля над українським народом. Характеризуючи Гаркушу як особистість талановиту, скромну і чесну, самодостатню та обдаровану, яка має власну українську гідність, В. Т. Наріжний, розкриває його образ у контексті боротьби всього українського народу за своє соціальне та національне визволення. Гаркуша піднімає український народ на боротьбу. Як зауважують дослідники В. А. Гріхін та В. Ф. Калмиков, роман “Гаркуша, малороссийский разбойник” є найвизначнішим роман антикріпосницького спрямування в літературі першої третини ХІХ ст. Очевидно, що на ґрунті українського національно-культурного спрямування твір заборонив російський цензурний комітет [6,с.21-22].

Як свідчать дослідники творчості В. Т. Наріжного, твір за життя письменника не був опублікований. У 1835 р. дружина В. Т. Наріжного звернулася до цензурного комітету з проханням дозволити опублікувати роман. У доносі цензора А. Крилова від 9 травня 1835 р. голові Петербурзького цензурного комітету князю М. А. Дундукову-Корсакову було наголошено: „Автор розвиває своїм романом почуття помсти... Він розвиває образ свого героя від часу праведності і до часу створення злочину проти російської влади... Оскільки роман незавершений і ми не знаємо, чим і як закінчив герой, то не можемо судити про твір...” [9]. За таких обставин публікувати роман було заборонено. Без вказування імені автора уперше роман опублікували у 1831 р. в “Українському альманасі”. Як наголошував невідомий автор вступної статті, в Україні „народ про героя та народного месника Гаркушу складав багато легенд та балад, в яких месник зображається захисником українського народу, мужнім та винахідливим месником. Основна думка автора – це розповідь про “справедливого розбійника”, який відстоював ідею звільнення з іноземного рабства українського народу... Автор роману через все своє життя в тайні проніс цю “козацьку ідею”, яка передалася йому від батька...” Ми вважаємо, що статтю написала вдова В. Наріжного.

З рукописом роману “Гаркуша, малороссийский разбойник” у кінці минулого століття працювала дослідниця творчості В. Наріжного М. Н. Білозерська. У 1925 р. дослідник В. А. Бурдін віднайшов рукопис роману в рукописному відділі Державної публічної бібліотеки ім. М. Салтикова-Щедріна. Він розпочав підготовку до видання роману, який в той час ще залишався невідомим.

Уперше українською мовою роман “Гаркуша, малороссийский разбойник” був виданий у Харкові в 1931 р., російською – у Москві в 1950 р.

Головний герой роману Семен Гаркуша – історична постать, провідник селянського руху в Україні у другій половині ХVІІІ ст. Відомо, що в середині століття він був козаком у Запорізькій Січі, який відстоював незалежність України перед експансією Росії. У 1748 р. разом із запорожцями С. Гаркуша брав участь в різних повстанських рухах в Україні, у козацьких загонах брав участь у російсько-турецькій війні 1768-1774 рр., у 1771 р. під Хаджибеем був поранений. Після одужання на чолі загону козаків та селян, які повтікали від своїх панів, нападає на помістя російських поміщиків, які окупували українські землі та закабалили український народ. У 1775 р., як і багато інших січовиків, був відправлений в Сибір, звідкіля утік. В Україні організував загін народних месників і мстив за тиранію України російським самодержавством. Згодом С. Гаркушу схопили і відправили в Москву, де його засудили до довічної каторги у Казані. Однак, невдовзі він знову втік і повернувся в Україну. У 1784 р. розбійника-месника знову схопили і заслали на каторжні роботи в Херсон, де він і загинув...

Як впливає із сказаного, В. Т. Наріжний постає перед сучасними дослідниками як український письменник, досліджуючи творчість якого можна припустити, що В. Наріжний – засновник українського роману, який жив і працював у складний для українського народу час, однак навіть у таких умовах його визначна творчість слугувала поневоленому українському народу, будила його національну та культурну свідомість.

Творчість В. Наріжного, який жив і творив у першій чверті ХІХ ст. в умовах Російської імперії і формував українську літературну думку, необхідно досліджувати в новому ракурсі. Його літературну творчість необхідно повернути в Україну, перекласти на українською мовою і донести до сучасного читача.

Список використаних джерел та літератури:

- 1.Белинский Н.В.Собрание сочинений в 9-ти томах.Т.І, – М.1976.
2. Белозерская Н.В. В.Т. Нарезный. – Спб.1896, ч.2. Приложения.
3. Благонамеренный.Ч.27, 1824.
4. Вяземский П.А. Сочинения, т.І. – Спб,1878.
5. Гоголь Н.В.Собрание сочинений в 6-ти томах. Т.6. – М.1953.
- 6.Гріхін В.А., Калмиков В.Ф. Творчество В.Т.Нарежного. В.Т.Нарежный. Избранное. – М.1983.
- 7.Калмиков В.Ф. Жизнь и творчество украинского и русского писателя В.Т.Нарежного. Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. – М.1999, т.ІІІ.
- 8.Московский телеграф.1825, №16.
- 9.Нарежный В.Т. – Архив Института русской литературы Российской Академии Наук.
10. “Украинский вестник”, №4, 1918 г.
- 11.Цветник. 1809,ч.ІІІ, №8.
- 12.Шахмагонов Н. В.Т.Нарежный. Историческая проза. – М.1990.

Письменницька та літературна діяльність Василя Наріжного в оцінці письменницької думки XIX століття

Василь Наріжний у першій половині XIX ст. розвинув українське письменство і стояв біля витоків українського роману в Російській імперії [5].

У Росії у XIX ст., зокрема у двох її основних наукових та освітніх центрах – у Петербурзі і Москві – сконцентрувалася велика когорта українських діячів, які розвивали українську науку, культуру, красне письменство. Серед них були, зокрема, Є. Гребінка, М. Гоголь, М. Гнедич, В. Капніст. Слід наголосити, що Є. Гребінка, який оселився в “українському Петербурзі”, в одному з листів писав: „Петербург є колонією освічених українців. Усі громадські місця, всі академії, всі університети заповнені земляками”.

Визначний український письменник Микола Гоголь так писав матері про українців, що проживають у Росії: „Увесь вільний час, усі вечори перебуваю у товаристві “однокоритників” моїх з Ніжина, їх до двадцяти п’яти чоловік”.

І хоча розквіт українства як культурної нації відбувався в Росії за часів М. Гоголя і Є. Гребінки, однак слід наголосити, що українські літератори ще у кінці XVIII ст. активно діяли в Росії, серед них і Василь Трофимович Наріжний.

В. Наріжний народився у 1780 р. у містечку Устивиця Миргородського повіту, Полтавської губернії у родині представника багатой козацької старшини, який отримав титул російського дворянина.

У дванадцятирічному віці, у 1792 р., він переїхав у Москву, де розпочав навчання у дворянській гімназії при Московському університеті, а через шість років, у 1798 р., його зарахували слухачем підготовчого курсу “словесних наук” Московського університету. У стінах цього університету, де згодом В. Наріжний навчався на філософському факультеті, здійснив перші літературні спроби майбутній засновник українського роману.

Василь Наріжний навчався у роки формування української нації, культури та літератури. Саме тоді у Московському університеті серед літераторів, письменників, філософів стає відомою „Енеїда” І. Котляревського, написана українською мовою. Цей твір привернув увагу молодого українського студента Василя Наріжного. І хоча цей твір побачив світ у Петербурзі, однак те, що його автором був українець, який досконало знав рідну мову та культуру і впроваджував її в культурне життя української інтелігенції, схвилювало В. Наріжного. Саме під впливом „Енеїди” В. Наріжний починає писати твори з виразно українським спрямуванням.

Хоча Василь Наріжний проживав у Росії з 1792 р. і до дня смерті у 1825 р., усіма своїми творами він виявляв відданість рідній українській землі, своєму народові.

Живучи у Російській імперії, де писати і читати українською мовою було заборонено, Василь Наріжний майже усі свої твори, побудовані на українській тематиці, писав мовою російською. Однак слід наголосити, що В. Наріжний став одним із визначних культурних діячів української діаспори в Росії кінця XVIII ст. – першої чверті XIX ст., яка влилася дуже сильною, плідною і оригінальною течією в українське культурне життя Росії і стала знаменним чинником у розвитку української літератури в напрямку реалізму і народності [2, с.118-124].

Перші літературні спроби В. Наріжний здійснив у 1798-1799 рр., коли йому вдалося опублікувати окремі байки, оди, драматичні сцени, історичне оповідання у московських журналах.

У 1801 р. В. Наріжний виїхав на службу в Тифліс, через що перевалися публікації його творів у періодичних виданнях у Росії. Під впливом перебування на Кавказі письменник створив роман “Чорний рік, або Гірські князі”.

Восени 1803 р. В. Наріжний вступає на службу в Міністерство внутрішніх справ. З 1807 р. він входить до складу експедиції, яка управляла Нерчинськими і Коливано-Воскресенськими заводами, прослужив тут до 1813 р. Незважаючи на заклопотаність службовими справами, письменнику вдалося видати у 1804 р. у Москві трагедію “Дмитро Самозванець”, яка, хоч і була невиразною в художньому плані, ставилась на сценах театрів.

У 1809 р. Василь Наріжний видає першу частину “Славенських вечорів”. На жаль, друга частина цього твору вийшла друком після смерті письменника – у 1826 р. У цьому творі автор відтворив давню епоху життя українського народу в період великої української державності Київської Русі.

У 1812 р. В. Наріжний пише роман “Російський Жилблаз, або пригоди князя Гаврила Симоновича Чистякова”, при житті В. Наріжного вийшли друком тільки перші три частини цього твору, а повністю роман було видано у 1938 р. У 1822 р. світ побачив роман “Арістіон, або Перевиховання”, а у 1824 р. – “Нові повісті” і роман “Бурсак”.

Через два тижні після смерті Василя Наріжного у 1825 р. вийшов у світ роман “Два Івани, або жага до тяжби”, і тільки у ХХ ст. був виданий роман “Гаркуша, малоросійський розбійник”.

В оточенні В. Наріжного не було якихось літературних світил, він не входив до існуючих тоді літературних об'єднань “Арзамас” і “Бесіда”, та й симпатии його творчості, так зване “Вільне товариство любителів російської словесності” через “українофільство Василя Наріжного” не ввело його до свого складу.

Василь Наріжний, як українець, будучи дрібним чиновником, не мав належних зв'язків у вищих адміністративних інстанціях, а через українофільське спрямування своїх творів – і в російських колах літературних. Але колеги-українці, які працювали у канцеляріях, сприяли виданню його творів. Одному із своїх меценатів – чиновнику, драматургу і поету, Василю Михайловичу Федорову, В. Наріжний за “дружню прихильність” присвятив роман “Бурсак”.

За оцінкою багатьох літературних критиків, В. Наріжний увійшов в історію літератури як один із перших українців-романістів, засновників українського за духом російськомовного роману [3, с.153-145]..

У літературному російському середовищі В. Наріжного вважали основоположником російського роману. Але, як писала авторка першої повної монографії про життя і творчість В. Наріжного Н. Білозерська у 1896 році, “мало знайдеться освічених людей, які ледве пам'ятають про існування Наріжного, хоча пам'ятають імена багатьох сучасних їм дрібніших і навіть бездарних письменників”.

На несприятливі умови в Росії українця Василя Наріжного вказав через кілька тижнів після його смерті російський письменник П. Вяземський: “Василь Наріжний помер, майже не почувши хорошого слова про себе від наших журналістів”. П. Вяземський оцінив належно його здібності як романіста у зображенні українського побуту і моралі, вказавши при цьому і на деякі естетичні недоречності у творах.

Російський поет І. Дмитрієв у листі від 15 квітня 1829 р. також прикро відзначав, що ніхто за життя В. Наріжного не сказав нічого путнього про його романи з української тематики “Бурсак” і “Два Івани”, які написані “оригінально, з талантом”, незважаючи на “черствість стилю і відсутність смаку”.

Захоплено сприйняв романи В. Наріжного досвідчений російський коректор П. Правдивін: “Це справжні народні романи! По правді кажучи, вони зображають нашу добру Малоросію у надмірній наготі... але зате яка вірність в картинах, яка точність в портретах, яке кипуче життя в діях!”.

Знаменитий російський критик В. Белінський у 1841 р. зробив таке чітке узагальнення: “Романістів було багато, а романів мало, і серед романістів зовсім забутий їх родоначальник – Наріжний”.

Майже через півстоліття після смерті Василя Наріжного чітку і виважену оцінку його творчості зробив відомий російський письменник Іван Гончаров. Після прочитання “Російського Жилблазу” у листі від 11 грудня 1874 р. він написав: “Не можна не віддати повної справедливості і розуму, і незвичному у той час умінню Наріжного позбуватись старого і творити нове. Белінський глибоко правий, вирізнивши його талант і оцінивши як першого за часом російського романіста. Він школи Фонвізіна і його послідовник, предтеча Гоголя... В сучасній літературі це була б сильна постать”.

Більшість дослідників вказували на широке використання В. Наріжним у своїх творах української тематики.

Анонімний рецензент роману “Бурсак”, виданого у 1824 р., висловив впевненість, що багато українців прочитають цей твір із “задоволенням”, бо “характери дійових осіб змальовані прекрасно – особливо характер гетьмана. Найцікавіше тут місце подій: Малоросія, звичаї малоросійські, гетьманський двір, шляхетство, Січ Запорозька та ін. – усе описано чудово”. Інший рецензент назвав твір “найкращим історичним романом”. Після виходу в світ гоголівського “Вія”, російська критика, наводячи відповідні паралелі і порівняння, вказувала на зацікавлення “Бурсаком”, особливо серед випускників бурс. У 1861 р. критик Аполлон Григор'єв у статті “Західництво у російській літературі” писав: “Хіба у Наріжного, наприклад (особливо в “Бурсаку”) не бачимо тих елементів, з яких складаються потім у Гоголя “Вій”, “Тарас Бульба” і т.д. Перечитайте хоча б зображення бурси в “Бурсаку” і порівняйте із картинами Гоголя в згаданих повістях” [4,с.95-96].

Звичайно, що здобутки Василя Наріжного, які трагічно забуті українською літературною думкою, при подальшому нашому розгляді засвідчують, що він як представник української діаспори Росії займає почесне місце в українській літературі першої чверті ХІХ ст., зокрема – як засновник українського російськомовного роману [4,с.95-96].

Список використаних джерел та літератури:

- 1.Ідзьо В. В. Т. Наріжний – основоположник українського роману (до 225-ліття з дня народження)//Науковий Вісник Українського Університету. – М., 2005, т. VIII.
- 2.Калмиков В. Ф. Жизнь и творчество украинского и русского писателя В. Т. Нарезного// Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. – М.,1999,т. III.
- 3.Калмиков В.Ф. Жизнь и творчество украинского и русского писателя В.Т.Нарежного. Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. – М.2005, т.XI.
- 4.Любченко В. Літературна творчість полтавця Василя Наріжного в Росії та її оцінка російською критикою//Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. – М., 2000, т. IV.
- 5.Нарежный В. Т. – Архив Института русской литературы Российской Академии Наук.

Життя та філософсько-літературне світобачення українця в Росії Василя Наріжного

Українська література зламу XVIII-XIX ст. активно формувалася, розвивалася, відзначалася різноманітністю жанрів, течій, напрямків.

На початку XIX ст. в українській літературі утверджується ряд напрямків та стилів, зокрема – проза, поезія, баладна та билинна творчість, яка із XVII ст. до XIX ст. виконувалася під музичний супровід бандури.

На початку XIX ст. у літературному житті України утверджується європейський класицизм, під його впливом в українській літературі з'являються риси сентименталізму, морально-дидактичної сатири, нового українського романтизму, що знайшло вияв у творі Івана Котляревського “Енеїда”.

Наприкінці XVIII ст. – на початку XIX ст. починає утверджуватися у літературі український роман, основоположником якого по праву своєї етнічної і світоглядної приналежності можна назвати Василя Наріжного, який своєю літературною діяльністю є засновником українського діаспорного та літературного життя в Росії [12,с.95-96].

Саме з появою українського інтелектуальних письменницьких кіл та засновників нових українських літературних течій рамках Російської імперії, у Москві та Петербурзі, в літературу входять В. Наріжний та його продовжувач, класик українського роману, М. Гоголь [6,с.104-105].

Обидва вони – з козацького стану, сини козацьких старшин, їхні роди підтримували стародавні традиції українського літературного і культурного життя [1,с.6-8], про що наголошував у статті “О русской повести и повестях г. Гоголя” В. Г. Белінський [2,с.124-126].

Порівняльний аналіз творам двох великих українців дали свого часу А. А. Бестужев-Марлінський, В. Ф. Одоєвський, М. А. Польшовий, М. П. Погодін, Н. Ф. Павлов, творчість яких мала великий вплив на розвиток української повісті. Слід наголосити, що уже сучасники вбачали те, що М. Гоголь наслідує літературні традиції В. Наріжного. Про це читаємо у статті “О движении журнальной литературы”: „Нигде не встретишь, чтобы упоминали имена уже окончивших поприще писателей... Наша эпоха, кажется, как будто отрублена от своего корня, как будто у нас вовсе нет начала, как будто история прошедшего для нас не существует...” [10,с.153-145].

Одним із таких великих українців-письменників, який зробив великий вклад у популяризацію української літератури в Росії першої чверті XIX ст., засновників роману, був Василь Трофимович Наріжний, якого в огляді “Русская литература в 1841 году” В. Белінський назвав першим романистом: “Романистов было много, а романов мало, и между романистами совершенно забыт их родоначальник Нарезный... В 1824 году он издал “Бурсака”, а в 1825 – “Два Ивана”, романы, запечатленные талантом, оригинальностью, комизмом, верностью действительности” [1,с.120,с.317].

Саме козацьке походження В. Т. Наріжного, який народився серед мальовничої полтавської природи в 1780 р. в містечку Устивиці, Миргородського повіту, Полтавської губернії, спонукало його до написання творів з української тематики. Батько письменника, Трофим Іванович Наріжний, який виводив своє походження із українських козаків, у 1786 р. отримав перший офіцерський чин корнета і спадкове дворянство, яке згодом перейшло до його сина [3,с.130-131].

Письменницький дар у В. Наріжного виявився не випадково, адже він проживав в українському оточенні, ще від батька черпав знання з історії, культури, побуту Української держави XVI-XVIII ст. та її військового оплоту – Запорізької Січі. Під час навчання у Московському університеті він був активним членом літературного гуртка разом з А. Ф. Мерзляковим, А. Ф. Войковим, В. П. Вронченком, А. Тургеневим, який, власне, цей гурток очолював. У своїх щоденниках А.Тургенев наголошував, що у гуртку широко обговорювали твір В. Наріжного “Дмитрий Самозванец”. Голова Гуртка з цього приводу зауважував: „Нарезный заметно выделялся среди своих сверстников литературным дарованием, вскоре его имя начинает встречаться на страницах популярных

московских журналов. То, что первые произведения Нарезного написаны в жанрах историко-героической поэмы и трагедии, не случайно. Тяготение молодого автора к этим жанрам во многом объяснялось данью литературной традиции, ибо героическая поэма и трагедия занимали важное место в нашей литературе. Они отвечали литературным вкусам, литературной атмосфере, которые характеризовали университетскую среду” [3,с.6-8,с.130-131].

У першій історико-героїчній поемі “Брега Альты” Василь Наріжний звертається до подій часів Української держави XI ст., коли після смерті володаря України-Русі Володимира Великого його син Святополк, вбивши свої братів Бориса і Гліба, узурпував усю владу. В. Наріжний у творі стає на бік українського народу, вірить у відплату за скоєний злочин і відновлення престолонаслідування в Україні-Русі [4,с.21-23].

У 1798 р. Василь Наріжний написав повість “Рогволод”, події якої відбуваються 980 р. В основі повісті – філософсько-психологічний конфлікт у стосунках Рогволода, Рогнеди і Володимира. Володимир посилає до полоцького князя Рогволода послів – сватати за нього дочку Рогволода Рогніду. Князівна відмовляє Володимирі і дає згоду вийти заміж за його брата Святополка, кажучи: „Не хочу робочича, Ярополка хочу”. За таких обставин Володимир напав на Полоцьк, убив Рогволода і його синів, а сам одружився з Рогнідою. Автор послідовно розвиває події повісті від скоєння злочину Володимиром і до духовного каяття, коли убивця в муках каявся за скоєне. Отже, повість “Рогволод” – це перший твір В. Наріжного, де автор розкриває гостроту психологічного конфлікту. Звичайно, психологічний конфлікт розкрито не так багатогранно і повно, як у наступників В. Наріжного, але заслуга автора в тому, що він узявся за розкриття новаторської теми. Зрештою, повість „Рогволод” – це перший психологічний твір на основі історичних фактів, який показує українську літературу як високодуховну, з глибокими культурними традиціями. Можна вважати, що у повісті В. Наріжний розвинув основи трагедії, започатковані Есхілом і Софоклом. Варто зазначити, що автор намагався стилістично наслідувати свого великого земляка, творця “Енеїди” Івана Котляревського [9,с.185-189].

Цього ж року В. Наріжний під впливом “Розбійників” Шіллера закінчив написання драми “Дмитрий Самозванец”, яка була опублікована в 1804 р., а в 1809 р. – поставлена на московській сцені.

Однак російське самодержавство, побачивши “бунтівні сюжети” у творах молодого письменника, починає цькувати В. Наріжного. Він змушений у жовтні 1801 р. припинити викладання в Московському університеті [10,с.153-145].

І хоча в атестаті, який був виданий директором Московського університету Іваном Тургенєвим, було сказано, що „он с похвальным прилежанием и успехом проходил курс обучения, за что в 1800 году награжден серебряной медалью и получил обер-офицерский чин...”, він звільнився і поїхав на роботу в Грузію, де з 1802 р. почав працювати в канцелярії правителя Грузії Ковалевського. Живучи на Кавказі, письменник бачив моральне зубожіння феодально-дворянської Грузії, продажність її духовенства. Усе побачене він відтворив у романі “Черный год, или Горские князья” [11,с.45-49].

У 1803 р. Василь Наріжний переїжджає в Петербург і починає працювати в „Експедиції державного господарства Міністерства внутрішніх справ”. У Петербурзі він знову зближується з українською громадою, вивчає українську історію, етнографію, культуру. Туга за рідним краєм, слов’яно-козацькою минувиною починає хвилювати його душу.

Він активно працює, щоб з новими силами та творчою енергією відтворити стародавню історію України, її культуру та міфологію. Плодом натхненної кропіткої роботи упродовж 1806-1808 рр. стали “Славенские вечера”, які стали значним досягнення українського романтизму, розширили межі української історичної прози [9,с.185-189].

У 1810 р. в альманасі “Цветник” були опубліковані дві повісті Василя Наріжного: “Георгий и Елена” і “Анастасия”, які були продовженням “Славенских вечеров”. Слід наголосити, що сучасники, перш за все українці Петербурга, добре відгукнулись на твір “Славенские вечера”. Це зміцнило український дух письменника, який починає шукати свій власний шлях в українській літературі, яку він репрезентував у російській культурній

столиці – Петербурзі [15,с.4-7].

У 1813 р. В. Наріжний залишає державну службу і до кінця року працює над знаменитим романом “Российский Жилблаз, или Похождения князя Гаврилы Симоновича Чистякова”, перші три частини якого вийшли друком у 1814 р. “Российский Жилблаз, или Похождения князя Гаврилы Симоновича Чистякова” – це смілива сатира на дворянсько-бюрократичну Росію, гнобительку народів у XVIII ст. В цьому романі значною мірою відтворено і знищення державності України, коли державу було перетворено на провінцію, а культуру українського народу відкинуто на маргінес.

Роман почали широко обговорювати у Петербурзі, зокрема серед української громади. Твір по частинах публікувався у журналах Новікова “Трутень” та “Живописец”, Крилова “Почта духов”, “Зритель”, “Санкт-Петербургский Меркурий” [7,с.134-147].

Зображуючи у романі дрібного українського шляхтича Чистякова, В. Наріжний показує деспотичну російську знать, провінційне дворянство: хабарників, лицемірів. За роман “Российский Жилблаз, или Похождения князя Гаврилы Симоновича Чистякова” В. Наріжний не зазнав утисків від російського самодержавного режиму, бо у той час вибухнула війна 1812 р. Почалося національне пробудження на Україні. Самодержавний режим похитнувся, тому Василю Наріжному вдалося в романі зобразити простих людей: ремісників, селян, цінностями яких були порядність, чесність, скромність. Це вказує на українське демократичне спрямування творчості В. Наріжного, який звернув свою письменницьку увагу на український народ, показавши його безправ'я, національну приниженість. Слід наголосити, що започаткована творами Василя Наріжного українська народна тематика розвинулася в творах Миколи Гоголя.

У романі Василь Наріжний намагається з'ясувати, як історично склалося, що вільнолюбний український народ зазнав утисків від жорстокої системи російського рабства. Власне цим і слід пояснювати цензурні гоніння російською владою твору “Российский Жилблаз, или Похождения князя Гаврилы Симоновича Чистякова”. Намагання письменника отримати дозвіл на публікацію останніх чотирьох частин роману зазнали невдачі, на опубліковані перші три частини твору наклали арешт.

Василь Наріжний нелегко пережив заборону свого роману. У 1815 р. матеріальна скрута знову спонукає його піти працювати в інспекторський департамент військового міністерства на посаду столоначальника. Розпочавши роботу, автор майже припиняє письменницьку діяльність, однак через певний час знову взявся за перо, відтворюючи образи з рідної України [12,с.95-96].

1910-1920 рр. XIX ст. – найактивніший період літературної діяльності Василя Наріжного. На засіданні “Вільного Товариства” 20 травня 1818 р. він виступив з новою повістю “Ігор”, яку згодом долучив до “Слов'янських вечорів”.

У журналі “Вольного общества” у 1818 р. була опублікована повість “Любослав”, а в 1819 р. – повість “Александр”

Через відмову публікувати роман “Черный год, или Горские князья” Василь Наріжний припинив свої стосунки з “Вольным обществом”.

Романом “Черный год, или Горские князья”, написаному у 1816-1817 рр., В. Наріжний доніс до петербурзького суспільства інформацію про “російські справи на Кавказі”. Сміливість викладу матеріалу змусила петербурзьких інтелектуалів поважати творчість В. Наріжного. Навіть у членів “Вільного Товариства”, “Товариства шанувальників російської словесності” роман викликав захоплення. Так, А. Є. Ізмайлов, який загалом позитивно оцінив роман “Черный год, или Горские князья”, вважаючи його “найкращим твором літератури”, твердив, що твір надто гостро критикує самодержавство і релігійний державний устрій Російської імперії [14].

На жаль, роман В. Наріжного “Черный год, или Горские князья” був опублікований тільки після смерті письменника, у 1829 р.

У 1822 р. Василь Наріжний завершив роман “Аристон, или Перевоспитание”, який цього ж року вийшов друком. У творі показано необхідність вдосконалення освітнього процесу і розмежування релігійного навчання від світського. Тема виховання молодих дворян та їх навчання уже мала певну традицію, тому письменник поклав в основу

просвітницьку концепцію Руссо, яка була на той час дуже популярною.

Василь Наріжний тужить за рідною Україною, в якій він вбачав інтенцію своєї демократичної творчості. Пишучи роман “Бурсак”, автор розвиває українські демократичні тенденції [9,с.185-189]. Також, як писали критики, „в романе богато представлены этнографические подробности, предваряющие описания Гоголя в “Вие” и “Тарасе Бульбе” [8,с.474-475].

Уперше в українській літературі Василь Наріжний кристалізував новий тип літературного героя, вивівши образ Неона, українського (малоросійський) бурсака. У першій частині роману переважають описи побуту і моральних якостей українців, їх національний характер, яскраво відмінний від характеру росіян. Автор схвалює те, що Неон спочатку здобув освіту сільського дяка, потім – вивчився на священика в Переяславській семінарії. В. Наріжний окреслює систему і структуру навчання в семінарській бурсі, уклад навчального закладу. Ця тема була близькою Василю Наріжному, який початкову освіту отримав у рідному українському середовищі, і проніс любов до нього крізь усе своє життя.

Відтворення реалій українського життя критика оцінила позитивно. Рецензент журналу “Благонамеренный” писав: „Действительность оттенена превосходно, особенно характер гетмана. Всего любопытнее в этой повести место происхождения – Малороссия, обычаи малороссийские, гетманский двор, шляхетство, Сечь Запорожская и пр. – описаны превосходно” [4,с.3-7].

Провідною темою сатиричного роману “Два Ивана, или Страсть к тяжбам”, написаному 1825 р., є життя помісного дворянства. Як бачимо, Василь Наріжний добре знав моральні якості та уклад життя дрібного дворянства з України. Як вказує В. Т. Наріжний, українські дворяни “из украинских захолустий, с их мелочным чванством, грубым невежеством, мнимой тонкостью обращений”, дуже вирізняються на тлі живої української культури, народної мови, побуту.

Роман Василя Наріжного “Два Ивана” є предтечею повісті Гоголя “Повесть о том, как поссорились Иван Иванович с Иваном Никифоровичем”. Ці твори сюжетом і характерами головних героїв, реалістичним описом колоритів українського життя, тонким гумором перегукуються, показують життя українців та деградуючого українського дворянства в XIX ст.

Роман “Два Ивана, или Страсть к тяжбам” високо оцінив П. А. Вяземський, який в листі, опублікованому в “Московском телеграфе” в 1825 р., писав: „Нарежный победил первый, и покамест один, трудность, которую, признаюсь, почитал я до него непобедимой. Мне казалось, что наши нравы, что вообще наш народный быт не имеет или имеет мало окончностей живописных, кои мог бы схватить наблюдатель для составления романа” [5,с.203-204].

На жаль, роман В. Наріжного “Два Ивана” вийшов у світ через два тижні після смерті письменника 21 червня 1825 р.

У рецензії на роман “Два Ивана”, опублікованій в “Московском телеграфе”, наголошувалося: „В. Т. Нарежный, скончавшийся в июле сего года, подавал некогда большие о себе надежды. Обстоятельства – тяжелая цепь, часто угнетающая таланты, остановила и Нарежного на его поприще” [13,с.12-14].

Отже, із проведеного дослідження бачимо, що першим значним твором Василя Наріжного, який приніс йому літературну славу, був роман “Слов’янські вечори”, який висвітлював героїчне минуле України-Русі, звеличував подвиги предків, будив національну свідомість української інтелігенції в Росії. “Слов’янські вечори” – це цикл повістей, об’єднаних однією українською ідеєю, фольклором і культурою, яка навіть в умовах XVIII-XIX ст. була розвинутою, корінням сягали епохи Київської Русі. Повне видання “Слов’янських вечорів” вийшло у світ 1826 р.

Упродовж останніх років життя Василь Наріжний активно працював над романом “Гаркуша, малороссийский разбойник”. Цей багатоплановий твір був спрямований проти російського самодержавства. Основа світобачення Гаркуші – козацький дух незалежності його народу і боротьба за відновлення українських вольностей, яку так підступно знищило

російське самодержавство [9,с.185-189].

Російські критики наголошували: „Роман “Гаркуша, малороссийский разбойник” явился самым значительным антикрепостническим произведением в литературе первой трети XIX века. Идеиная направленность последнего романа Нарезного стала причиной запрета его цензурным комитетом. Творчество Нарезного внесло заметный вклад в развитие отечественной прозы начала XIX века и сыграло важную роль в утверждении реалистических художественных принципов в русской литературе” [7,с.124-126].

У листі до М. І. Семевського від 11 грудня 1874 р. І. А. Гончаров так окреслив значення творчості Василя Наріжного і його місця літературі початку XIX ст.: “Нельзя не отдать полной справедливости и уму, и необыкновенному по тогдашнему времени уменью Нарезного отделяться от старого и создавать новое. Белинский глубоко прав, отличив его талант и оценив его, как первого русского по времени романиста. Он школы Фонвизина, его последователь, и предтеча Гоголя. Я не хочу преувеличивать, прочитайте внимательно, и Вы увидите в нем намеки, конечно слабые, туманные, часто в изуродованной форме, но типы характерные, созданные в таком совершенстве Гоголем. Естественно у него не могли идеи выработаться в характеры по отсутствию явившихся у нас впоследствии новых форм и приемов искусства; но эти идеи носятся в туманных образах – и скупого, и старых помещиков, и всего того быта, который потом ожил так реально у наших художников, – но он всецело принадлежит к реальной школе, начатой Фонвизиним и возведенной на высшую ступень Гоголем. И тут у него в этом “Жилблазе”, а еще более в “Бурсаке” и “Двух Иванах”, там, где не хватало образа, характер досказывается умом, часто с сатирической или юмористической приправой. В современной литературе это была бы сильная фигура” [8,с.474-475].

Отже, у науковій праці ми охарактеризували творчість українського письменника XVIII-XIX ст. Василя Наріжного, дослідили його становлення як майстра зображення української народної самобутності в “Славенских вечерах”, романах “Бурсак” і “Гаркуша, малороссийский разбойник”, повісті “Запорожец”, “Новых повестях”, що буде цікавим сучасним українським критикам і шанувальникам художнього слова.

Творча спадщина Василя Наріжного для є важливою з огляду на те, що він заклав початки першого українського російськомовного роману і започаткував письменницькі традиції, які згодом розвинув Микола Гоголь [9,с.185-189].

Список використаних джерел та літератури:

- 1.Белинский В. Г. Собр. соч. в 9-ти т., т. I. – М., 1976.
- 2.Белозерская Н. В. Т. Нарезный. – СПб. 1894, ч. I.
- 3.Белозерская Н. В. Т. Нарезный. – СПб., 1896, ч. 2. Приложения.
- 4.Благонамеренный. 1824, ч. 27.
- 5.Вяземский П. А. Соч., т. I. – СПб., 1878.
- 6.Гоголь Н. В. Собрание сочинений в 6-ти томах. – М., 1953, т. 6.
- 7.Греч Н. Избранные места из русских сочинений и переводов в прозе. – СПб., 1812.
- 8.Гончаров И. А. Собр. соч. в 8-ми т., т. 8. – М., 1955.
- 9.Ідзьо В. В. Т. Наріжний – основоположник українського роману (до 225-ліття з дня народження)//Науковий Вісник Українського Університету. – М.2005, т. VIII.
- 10.Калмиков В. Ф. Жизнь и творчество украинского и русского писателя В. Т. Нарезного.// Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. – М., 2005, т. XI.
- 11.Колбасин Е. Литературные деятели прошлого времени. – СПб., 1859.
- 12.Любченко В. Літературна творчість полтавця Василя Наріжного в Росії та її оцінка російською критикою//Науковий Вісник українського Історичного Клубу. – М., 2000, т. IV.
- 13.Московский телеграф. 1825, № 16.
- 14.Неопубликованная рецензия А. Е. Измайлова. – Архив ИРЛИ, ф. 58, д. 2.
15. Цветник. 1809, ч. III, № 8.

Наукове видання

Віктор Ідзьо

**Василь Трофимович Наріжний –
основоположник
українського роману**

Видання II, 2015р.

Подано до друку 4.05.2015р. Підпис. до друку 26.05.2015 р.
Формат видання 60/ 84 1/16. Папір офсетний. Умовн.друк.арк.10,25

Зам.56. Тираж 300 екз.

Видавництво “СІМІК”

76000, м.Івано-Франківськ, вул. Т. Цьоклера, 9а

тел. (0342) 78-91-26, 78-91-29

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єкта видавничої справи
серія ІФ №11 від 27.03.2001 року.

Віддруковано в друкарні видавництва ПП «СІМІК»

76000, м.Івано-Франківськ, вул. Т. Цьоклера, 9а,

тел. (0342) 78-91-29

Віктор Ідзьо



Василь Трофимович
НАРІЖНИЙ

ОСНОВОПОЛОЖНИК УКРАЇНСЬКОГО
РОМАНУ